

_____ hokimligi
*maktabgacha va maktab ta'limi
boshqarmasi*

_____ maktabgacha va
*maktab ta'limi bo'limi tasarrufidagi
__-umumiy o'rta ta'lim maktabi
geografiya fani o'qituvchisi*

_____ning
*20__-20__-o'quv yilida
9-10-sinflar uchun geografiya fanidan*

**TO'GARAK
HUJJATLARI**

To'garak a'zolari haqida ma'lumot

<i>N^o</i>	Familiya ismi va sharifi	Tug'ilgan sanasi	Sinfi	Manzili (to'liq)	Ota-onasi (Ismi sharifi)	Telefon (uy yoki mobil)	Izoh
<i>1.</i>							
<i>2.</i>							
<i>3.</i>							
<i>4.</i>							
<i>5.</i>							
<i>6.</i>							
<i>7.</i>							
<i>8.</i>							
<i>9.</i>							
<i>10.</i>							
<i>11.</i>							
<i>12.</i>							
<i>13.</i>							
<i>14.</i>							

15.							
16.							
17.							
18.							
19.							
20.							
21.							
22.							
23.							
24.							
25.							
26.							
27.							
28.							
29.							
30.							

O'tkazilgan xona _____

**20__-20__-o‘quv yili uchun tuzilgan “_____” to‘garagining
ISH REJASI**

№	Yillik ish reja mavzulari	Soat	Sana	Izoh
1.	Jahonning siyosiy xaritasi.	1		
2.	Mamlakatlarning boshqaruv shakli va davlat	1		
3.	Tugamaydigan va tiklanadigan tabiiy resurslar geografiyasi.	1		
4.	Zamonaviy ekologik muammolar.	1		
5.	Jahonning siyosiy xaritasi	1		
6.	Mamlakatlarning boshqaruv shakli va davlat tuzilishi	1		
7.	Unitar va federativ davlatlar	1		
8.	Tugamaydigan va tiklanadigan tabiiy resurslar geografiyasi	1		
9.	Jahon aholisining jinsiy, yosh, irqiy tarkibi.	1		
10.	Takrorlash.	1		
11.	Jahon xo‘jaligi va xalqaro mehnat taqsimoti.	1		
12.	Jahon iqtisodiyoti markazlari va xalqaro	1		
13.	Yer resurslar	1		
14.	Suv resurslari	1		
15.	Biologik resurslar	1		
16.	Global ekologik muammolar	1		
17.	Jahon energetikasi geografiyasi.	1		
18.	Jahon mashinasozlik va yengil sanoati geografiyasi	1		
19.	Jahon transporti geografiyasi.	1		
20.	Xalqaro iqtisodiy aloqalar geografiyasi.	1		
21.	Dunyo aholisining soni, o‘shishi va joylashishi	1		
22.	Jahon aholisining yosh, jinsiy va irqiy tarkibi	1		
23.	Dunyo aholisining etnik va diniy tarkibi	1		
24.	Aholining diniy tarkibi	1		
25.	Yevropaning geografik o‘rni, chegaralari va siyosiy xaritasi.	1		
26.	Yevropaning tabiiy sharoiti va resurslari, aholisi.	1		
27.	Germaniya Federativ Respublikasi.	1		
28.	Buyuk Britaniya va Shimoliy Irlandiya Birlashgan Qirolligi.	1		
29.	Jahon iqtisodiyotining tarkibiy tuzilishi	1		
30.	Rivojlangan va rivojlanayotgan davlatlarda iqtisodiyotning tarmoqlar tarkibi.	1		

31.	Jahon xo‘jaligi va uning tarkibini o‘rganish.	1		
32.	Gaz sanoati	1		
33.	Italiya Respublikasi.	1		
34.	Rossiya Federatsiyasi	1		
35.	Osiyo qit‘asining geografik o‘rni, chegaralari va siyosiy xaritasi	1		
36.	Osiyo mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanganligi	1		
37.	Elektr energetika sanoati	1		
38.	Jahon transport geografiyasi	1		
39.	Yevropaning geografik o‘rni, chegaralari va siyosiy xaritasi	1		
40.	Germaniya Federativ Respublikasi	1		
41.	Qozog‘iston Respublikasi.	1		
42.	Turkmaniston Respublikasi,	1		
43.	Eron, Afg‘oniston, Pokiston Islom Respublikalari.	1		
44.	Xitoy Xalq Respublikasi	1		
45.	Buyuk Britaniya va Shimoliy Irlandiya Birlashgan Qirolligi	1		
46.	Fransiya Respublikasi	1		
47.	Italiya Respublikasi	1		
48.	Rossiya Federatsiyasi	1		
49.	Yaponiya	1		
50.	Hindiston Respublikasi.	1		
51.	Indoneziya, Malayziya, Singapur davlatlari.	1		
52.	Janubiy Afrika Respublikasi	1		
53.	Rossiya Federatsiyasi xo‘jaligi.	1		
54.	Qozog‘iston Respublikasi	1		
55.	Turkmaniston Respublikasi	1		
56.	Turkiya Respublikasi	1		
57.	Nigeriya Federativ Respublikasi.	1		
58.	Misr Arab Respublikasi	1		
59.	Avstraliya Ittifoqi.	1		
60.	Amerikaning siyosiy xaritasi	1		
61.	Afg‘oniston	1		
62.	Xitoy Xalq Respublikasi	1		
63.	Koreya Respublikasi	1		
64.	Fors qo‘ltig‘i arab davlatlari	1		
65.	Kanada	1		
66.	Braziliya.	1		
67.	Misr Arab Respublikasi.	1		
68.	Amerika Qo‘shma Shtatlari	1		

Sana: “ ” _____ 20__-yil. Sinflar: _____. To‘garak rahbari: _____

Mavzu: Jahonning siyosiy xaritasi.

Maqsadlar:

a) jahon iqtisodiyoti, siyosati, ekologiyasi, madaniyatiga, xullas, hayotning deyarli barcha jabhalariga ma’lum darajada aloqadorligi, jahon va uning ayrim qismlariga xos betakror geografik xususiyatlari, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot jarayoni va qonuniyatlari haqida batafsil ma’lumot berish.

b) jahon va uning yirik mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasiga doir zamonaviy bilim berish, mustaqil bilim olishga va uni amaliyotda qo‘llashga o‘rgatish, jahonning yirik mintaqalari - Yevropa, Osiyo, Afrika, Amerika va Avstraliyaning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va iqtisodiyotining o‘ziga xos xususiyatlari haqida tushuncha berish.

v) jahonning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va xo‘jaligi haqidagi umumiy ilmiy tasavvurni shakllantirish.

O‘quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar elementlari:

Kommunikativ kompetensiya:

o‘zining mustaqil fikrini og‘zaki va yozma tarzda ifoda eta olish, o‘z g‘oyalarini taqdim va himoya qila olish, guruhlarda ijodiy tarzda ishlay olish.

Dunyoning yirik shaharlari va ular haqida xorijiy tillarda ma’lumot bera olish.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo‘lish

hamda foydalanish kompetensiyasi:

jadval, diagramma va grafiklarni tuzish, ularning mazmunini tahlil qila olish, kompyuter texnologiyalari, geografik axborot tizimlari haqidagi tasavvurga ega bo‘lish, fan-texnika yutuqlari muhimligini anglash.

Mashg‘ulot turi: mavzuga oid yangi ma’lumotlarni o‘quvchilarga yetkazishda yangi texnologiyalardan foydalanish, klaster, yozma, og‘zaki, ko‘rgazmali aralash mashg‘ulot, suhbat, munozara, noananaviy, hamkorlikda ishlash, yangi tushuncha va bilimlarni shakllantirish.

Mashg‘ulot jihozi: Globus, dunyo tabiiy kartasi, 9-sinf atlas, yozuvsiz xaritasi, rangli qalamlar, chizg‘ich, o‘chirg‘ich, sirkul va kompas va globus, tarqatma materiallar, mavzuga oid ko‘rgazmali qurollar va video roliklar, slaydlar, guruhlar uchun rag‘bat kartochkalari.

I.Tashkiliy qism: salomlashish, yo‘qlama qilish, o‘quvchilarni mashg‘ulotga tayyorgarliklarini tekshirish.

II. Yangi mavzu bayoni:

Jahonning siyosiy xaritasida, 2018-yil holatiga ko‘ra, 240 dan ortiq mamlakat bo‘lib, jumladan jahon hamjamiyati tomonidan mustaqilligi rasman tan olingan 194 ta suveren davlat mavjud. Bulardan 193 tasi BMTning faoliyatida a‘zo davlatlar sifatida, 1 tasi (Vatikan) esa kuzatuvchi-davlat bo‘lib ishtirok etmoqda. Davlatlar bir-biridan turli xususiyatlari bilan ajralib turadi. Bunday muhim jihatlaridan biri hududning kattaligi hisoblanadi. Jahondagi 29 ta mustaqil davlatning maydoni 1 mln km²dan katta bo‘lib, jumladan 12 tasining hududi 2 mln km² dan, 6 tasining maydoni 5 mln km² dan kattadir. Shu bilan birga dunyodagi davlatlar orasida bir guruh hududiy jihatidan mayda, yoki «mitti» davlatlar ham o‘ziga e‘tibor tortadi (1-jadvalga qarang).

Jahonning siyosiy xaritasida maydoni 1 ming km² ga yetmaydigan 24 ta mustaqil davlat bor. Bunday davlatlar turli qit‘alarda, xususan Yevropada (Vatikan, Monako, San-Marino, Lixten shteyn va boshqalar), Osiyoda (Maldiv Respublikasi, Singapur, Bahrayn), Amerikada (Sent-Kits va Nevis, Grenada, Barbados va boshqalar), Okeaniyada (Nauru, Tuvalu, Marshall orollari va boshqalar) joylashgan. Boshqa siyosiy jarayonlar ta‘sirida ham jahonning siyosiy xaritasida yangi suveren davlatlar paydo bo‘lishi davom etdi.

№	Davlatlar	Hududi (ming km ²)	№	Davlatlar	Hududi (ming km ²)
1	Rossiya	17075	185	Malta	0,32
2	Kanada	9976	186	Maldiv Respublikasi	0,3
3	Xitoy	9599	187	Sent-Kits va Nevis	0,26
4	Amerika Qo‘shma Shtatlari	9519,4	188	Marshall orollari	0,18
5	Braziliya	8515,7	189	Lixtenshteyn	0,16
6	Avstraliya	7692,0	190	San-Marino	0,06
7	Hindiston	3287,2	191	Nauru	0,02
8	Argentina	2780,4	192	Tuvalu	0,02
9	Qozog‘iston	2724,9	193	Monako	0,002
10	Jazoir	2381,7	194	Vatikan	0,0004

Jahonning siyosiy xaritasida yangi suveren davlatlar paydo bo‘lishi davom etdi.

III. Mustahkamlash:

1. Jahonning siyosiy xaritasidagi XX va XXI asrlar davomida ro‘y bergan o‘zgarishlar asosan qanday tarixiy voqea va jarayonlar bilan bog‘liq bo‘ldi?

IV. Uyga vazifa:

1. Sovet Ittifoqi parchalanishi natijasida qaysi davlatlar mustaqillikka erishdi?

2. Atlasdagi jahonning siyosiy xaritasi yordamida bitta katta orolda hamda yirik orollar guruhlarida joylashgan davlatlarni aniqlang.

Maktab MMIBDO‘ _____ sana _____ 20__yil

Sana: “ ” _____ 20__-yil. Sinflar: _____. To‘garak rahbari: _____

Mavzu: Mamlakatlarning boshqaruv shakli va davlat tuzilishi.

Maqsadlar:

a) jahon iqtisodiyoti, siyosati, ekologiyasi, madaniyatiga, xullas, hayotning deyarli barcha jabhalariga ma’lum darajada aloqadorligi, jahon va uning ayrim qismlariga xos betakror geografik xususiyatlari, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot jarayoni va qonuniyatlari haqida batafsil ma’lumot berish.

b) jahon va uning yirik mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasiga doir zamonaviy bilim berish, mustaqil bilim olishga va uni amaliyotda qo‘llashga o‘rgatish, jahonning yirik mintaqalari - Yevropa, Osiyo, Afrika, Amerika va Avstraliyaning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va iqtisodiyotining o‘ziga xos xususiyatlari haqida tushuncha berish.

v) jahonning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va xo‘jaligi haqidagi umumiy ilmiy tasavvurni shakllantirish.

O‘quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar elementlari:

Kommunikativ kompetensiya:

o‘zining mustaqil fikrini og‘zaki va yozma tarzda ifoda eta olish, o‘z g‘oyalarini taqdim va himoya qila olish, guruhlarda ijodiy tarzda ishlash olish.

Dunyoning yirik shaharlari va ular haqida xorijiy tillarda ma’lumot bera olish.

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi:

geografik adabiyotlardan samarali foydalana olish, ular asosida mavzuli axborotlarni tayyorlay olish, ommaviy axborot vositalari hamda Internet-saytlardan geografik mazmunga ega bo‘lgan ma’lumotlarni topa olish va ularni tahlil qila olish.

Mashg‘ulot turi: mavzuga oid yangi ma’lumotlarni o‘quvchilarga yetkazishda yangi texnologiyalardan foydalanish, klaster, yozma, og‘zaki, ko‘rgazmali aralash mashg‘ulot, suhbat, munozara, noananaviy, hamkorlikda ishlash, yangi tushuncha va bilimlarni shakllantirish.

Mashg‘ulot jihozi: Globus, dunyo tabiiy kartasi, 9-sinf atlas, yozuvsiz xaritasi, rangli qalamlar, chizg‘ich, o‘chirg‘ich, sirkul va kompas va globus, tarqatma materiallar, mavzuga oid ko‘rgazmali qurollar va video roliklar, slaydlar, guruhlar uchun rag‘bat kartochkalari.

I.Tashkiliy qism: salomlashish, yo‘qlama qilish, o‘quvchilarni mashg‘ulotga tayyorgarliklarini tekshirish.

II.Yangi mavzu bayoni:

Siyosiy boshqaruvning ikki asosiy – respublika va monarxiya shakli ajratiladi. Ma’lumki, bu ikkita boshqaruv shakli, birinchi navbatda, oliy davlat hokimiyatini shakllantirish va uzatish usullari bilan farqlanadi. Respublika shakli Qadimgi Rim davridan ma’lum bo‘lsa ham, uning keng tarqalishi XX asrning ikkinchi yarmiga to‘g‘ri keladi. 2018-yil holatiga ko‘ra, jahonning siyosiy xaritasida 150 ta respublika davlatlari mavjud. Respublikalar asosan 3 ta turga bo‘linadi: prezidentlik, parlamentar hamda aralash. Prezidentlik respublikalarida hokimiyatning asosiy vakolatlari prezidentga tegishli bo‘lib, hukumat (vazirlar mahkamasi) tarkibi davlat rahbari tomonidan shakllantiriladi. Ba’zi davlatlarda prezident bir vaqtning o‘zida davlat va hukumat rahbari lavozimlarini egallaydi. Prezidentlik respublikalariga AQSH, Meksika, Braziliya, Argentina, Indoneziya, Afg‘oniston, Belarus, Qozog‘iston, O‘zbekiston kabi mamlakatlar misol bo‘la oladi. Prezidentlik respublikasi shakli eng ko‘p Afrika va Amerika qit‘alarida tarqalgan.

Parlamentar respublikalarda hukumat tarkibi parlament saylovlari natijalari asosida siyosiy partiyalar tomonidan shakllantiriladi, prezidentning funksiyalari esa cheklangan bo‘ladi. Germaniya, Avstriya, Italiya, Bolgariya, Latviya, Estoniya, Gretsiya, Isroil, Hindiston, Janubiy Afrika Respublikasi va boshqalar ana shunday davlatlar sirasiga kiradi (ilovaga qarang). Parlamentar respublikalar ko‘proq Yevropada joylashgan.

III. Mustahkamlash:

1. Prezidentlik va parlamentar respublikalarning asosiy farqini izohlang. Respublikalarning turli tiplari qaysi qit‘alarda ko‘proq tarqalgan?

2. Federativ shakldagi davlat tuzilishi qanday omillar ta’sirida shakllanadi?

IV. Uyga vazifa:

1. Ilovadagi ma’lumotlardan foydalanib, daftarda Yevropa va Osiyodagi monarxiya davlatlari ro‘yxatini tuzing.

Maktab MMIBDO‘ _____ sana _____ 20__yil

Sana: “ ___ ” _____ 20__-yil. Sinflar: _____. To‘garak rahbari: _____

Mavzu: Tugamaydigan va tiklanadigan tabiiy resurslar geografiyasi.

Maqsadlar:

a) jahon iqtisodiyoti, siyosati, ekologiyasi, madaniyatiga, xullas, hayotning deyarli barcha jabhalariga ma’lum darajada aloqadorligi, jahon va uning ayrim qismlariga xos betakror geografik xususiyatlari, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot jarayoni va qonuniyatlari haqida batafsil ma’lumot berish.

b) jahon va uning yirik mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasiga doir zamonaviy bilim berish, mustaqil bilim olishga va uni amaliyotda qo‘llashga o‘rgatish, jahonning yirik mintaqalari - Yevropa, Osiyo, Afrika, Amerika va Avstraliyaning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va iqtisodiyotining o‘ziga xos xususiyatlari haqida tushuncha berish.

v) jahonning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va xo‘jaligi haqidagi umumiy ilmiy tasavvurni shakllantirish.

O‘quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar elementlari:

Axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi:

geografik adabiyotlardan samarali foydalana olish, ular asosida mavzuli axborotlarni tayyorlay olish, ommaviy axborot vositalari hamda Internet-saytlardan geografik mazmunga ega bo‘lgan ma’lumotlarni topa olish va ularni tahlil qila olish.

O‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyasi:

ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sohalarda, geografik manbalar bilan mustaqil tarzda ishlay olish, o‘zining iqtisodiy, siyosiy, madaniy, ekologik dunyoqarash va tafakkurini mustaqil ravishda o‘stirib borish.

Mashg‘ulot turi: mavzuga oid yangi ma’lumotlarni o‘quvchilarga yetkazishda yangi texnologiyalardan foydalanish, klaster, yozma, og‘zaki, ko‘rgazmali aralash mashg‘ulot, suhbat, munozara, noananaviy, hamkorlikda ishlash, yangi tushuncha va bilimlarni shakllantirish.

Mashg‘ulot jihozi: Globus, dunyo tabiiy kartasi, 9-sinf atlas, yozuvsiz xaritasi, rangli qalamlar, chizg‘ich, o‘chirg‘ich, sirkul va kompas va globus, tarqatma materiallar, mavzuga oid ko‘rgazmali qurollar va video roliklar, slaydlar, guruhlar uchun rag‘bat kartochkalari.

I.Tashkiliy qism: salomlashish, yo‘qlama qilish, o‘quvchilarni mashg‘ulotga tayyorgarliklarini tekshirish.

II.Yangi mavzu bayoni:

Agroiqlimiy resurslar. Hududlarning turli ekin yetishtirish imkoniyatlari ko‘p jihatdan iqlimga bog‘liq. Qishloq xo‘jaligi tarmoqlari rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi iqlim imkoniyatlari agroiqlimiy resurslardeyiladi. Eng muhim agroiqlimiy ko‘rsatkichlar samarali haroratlar (+10 oC dan yuqori) yillik yig‘indisi hamda namlanish koeffitsiyenti (yog‘inlar miqdorining mumkin bo‘lgan bug‘lanishga nisbati) hisoblanadi. Ma’lumki, havo harorati ekvator dan kutbiy kengliklarga tomon pasayib boradi. Ekvator atrofida samarali haroratning yillik yig‘indisi 8 000 oC dan yuqori bo‘lsa, arktika va subarktika iqlim mintaqalarida u 400 oC ga ham yetmaydi. Shuning uchun ham tropik, subekvatorial va ekvatorial iqlim mintaqalarida turli issiqsevar ekinlarni yetishtirish hamda yil davomida ikki-uch marotaba hosil olish imkoniyati mavjud. Suv resurslari.Ma’lumki, Yer sharidagi mavjud suvning asosiy qismi Dunyo okeani va dengizlarida to‘plangan. Chuchuk suv resurslari esa gidrosfera umumiy hajmining atigi 2,5 % ini tashkil qiladi. Lekin uning asosiy qismi Yer sharining chekka, foydalanish qiyin bo‘lgan Antarktida, Arktika hamda baland tog‘lardagi qor va muzliklarda to‘plangan. Insoniyatning chuchuk suvga bo‘lgan ehtiyojini qondiradigan asosiy manba daryolar bo‘lib, ulardagi suvning umumiy miqdori atigi 47 ming km³dir. Ekvatorial va mo‘tadil iqlim mintaqalarida daryo va ko‘llari ko‘p bo‘lib, bu hududlar chuchuk suv resurslariga ancha boy. Chuchuk suv bilan eng yaxshi ta’minlangan davlatlar qatoriga Braziliya, Rossiya, Kanada, AQSH, Indoneziya, Venesuela, Peru, Myanma, Tojikiston va boshqalar kiradi.

2-rasm. Dunyodagi eng yirik suv omborlaridan biri – Karuna daryosidagi Guri suv ombori (Venesuela).

III. Mustahkamlash:

1. Agroiqlimiy resurslar, asosan, qanday ko‘rsatkichlar bilan belgilanadi?
2. Suv resurslar bilan ta’minlanganlik qanday omillarga bog‘liq?

IV. Uygua vazifa:

- 1.Yer resurslarining ko‘payishi va kamayishiga olib kelayotgan jarayonlarni izohlang.

Sana: “ ” _____ 20__-yil. Sinflar: _____. To‘garak rahbari: _____

Mavzu: Zamonaviy ekologik muammolar.

Maqsadlar:

a) jahon iqtisodiyoti, siyosati, ekologiyasi, madaniyatiga, xullas, hayotning deyarli barcha jabhalariga ma’lum darajada aloqadorligi, jahon va uning ayrim qismlariga xos betakror geografik xususiyatlari, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot jarayoni va qonuniyatlari haqida batafsil ma’lumot berish.

b) jahon va uning yirik mamlakatlari iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasiga doir zamonaviy bilim berish, mustaqil bilim olishga va uni amaliyotda qo‘llashga o‘rgatish, jahonning yirik mintaqalari - Yevropa, Osiyo, Afrika, Amerika va Avstraliyaning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va iqtisodiyotining o‘ziga xos xususiyatlari haqida tushuncha berish.

v) jahonning siyosiy xaritasi, tabiiy resurslari, aholisi va xo‘jaligi haqidagi umumiy ilmiy tasavvurni shakllantirish.

O‘quvchilarda shakllantiriladigan tayanch kompetensiyalar elementlari:

Kommunikativ kompetensiya:

o‘zining mustaqil fikrini og‘zaki va yozma tarzda ifoda eta olish, o‘z g‘oyalarini taqdim va himoya qila olish, guruhlarda ijodiy tarzda ishlay olish.

Dunyoning yirik shaharlari va ular haqida xorijiy tillarda ma’lumot bera olish.

O‘zini o‘zi rivojlantirish kompetensiyasi:

ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy sohalarida, geografik manbalar bilan mustaqil tarzda ishlay olish, o‘zining iqtisodiy, siyosiy, madaniy, ekologik dunyoqarash va tafakkurini mustaqil ravishda o‘stirib borish.

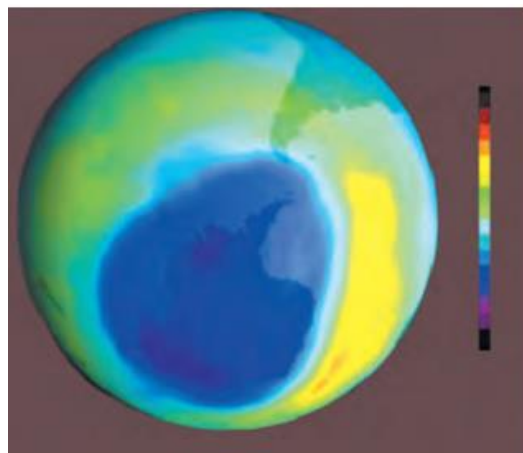
Mashg‘ulot turi: mavzuga oid yangi ma’lumotlarni o‘quvchilarga yetkazishda yangi texnologiyalardan foydalanish, klaster, yozma, og‘zaki, ko‘rgazmali aralash mashg‘ulot, suhbat, munozara, noananaviy, hamkorlikda ishlash, yangi tushuncha va bilimlarni shakllantirish.

Mashg‘ulot jihozi: Globus, dunyo tabiiy kartasi, 9-sinf atlas, yozuvsiz xaritasi, rangli qalamlar, chizg‘ich, o‘chirg‘ich, sirkul va kompas va globus, tarqatma materiallar, mavzuga oid ko‘rgazmali qurollar va video roliklar, slaydlar, guruhlar uchun rag‘bat kartochkalari.

I.Tashkiliy qism: salomlashish, yo‘qlama qilish, o‘quvchilarni mashg‘ulotga tayyorgarliklarini tekshirish.

II.Yangi mavzu bayoni:

Jamiyat butun tarixi davomida tabiiy muhit bilan chambarchas bog‘liq ravishda rivojlanib borgan. Tabiiy resurslardan foydalanish, ularni muhofaza qilish va qayta tiklash bilan bog‘liq faoliyat sohasi tabiatdan foydalanish deb ataladi. Tabiatdan foydalanish oqilona va nooqilona tarzda amalga oshirilishi mumkin. Tabiatdan oqilona foydalanilganda, tabiiy boyliklar me‘yorida iste‘mol qilinib, ularni muhofazalash va qayta tiklashga, atrof tabiiy muhitning sog‘lom holatini saqlashga kerakli darajada e‘tibor beriladi. Agar jamiyatning xo‘jalik faoliyati natijasida tabiiy muhit va uning resurslari holati salbiy tomonga o‘zgarib borsa, tabiatdan foydalanish nooqilona hisoblanadi. Tabiatdan nooqilona foydalanilganda, landshaftlardagi muvozanat buziladi hamda turli ko‘lam va ko‘rinishdagi ekologik muammolar vujudga keladi. Ekologik muammo tabiatdan nooqilona foydalanish natijasida tabiiy muhit sifatining yomonlashishidir. Ekologik muammolar hududiy ko‘lami jihatidan 3 pog‘onaga bo‘linadi: Globalekologik muammolar butun geografik qobiqning holatiga ta‘sir ko‘rsatadi va ularni yechish borasida jahondagi barcha davlatlarning harakatlarini birlashtirish lozim. Regionalekologik muammolarning oqibatlarini bitta yoki bir nechta qo‘shni davlatlar hududida seziladi. Lokal ekologik muammolar esa kichik ko‘lamdagi hududlar doirasida ro‘y beradi. Quyida hozirgi davrning eng dolzarb global ekologik muammolaridan ba‘zilari haqida ma’lumotlar keltirilgan.

5-rasm. Antarktidaning ustida ozon qatlami yupqalashishining sxematik ko‘rinishi.

III. Mustahkamlash:

1. Ekologik muammolar nima? Ularni keltirib chiqaruvchi asosiy sabab nimadan iborat?
2. Global ekologik muammolarning regional va lokal pog‘onadagi ekologik muammolardan farqini tushuntiring.

IV. Uyga vazifa:

1. «Issiqxona samarasi» ekologik muammosi mohiyati va sabablarini izohlang.
2. Ekologik siyosat deganda nima tushuniladi?

*v**eb-saytimiz: Zokirjon.com***
Hujjat Word variantda beriladi.

Zokirjon Admin bilan

90-530-00-68 nomerga murojaat qilishingiz, shu nomerdagi telegram orqali bog'lanishingiz yoki nza4567 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi

75 listdan iborat geografiya fanidan 9-10-sinf o'quvchilarga 68 soatli to'garakni to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

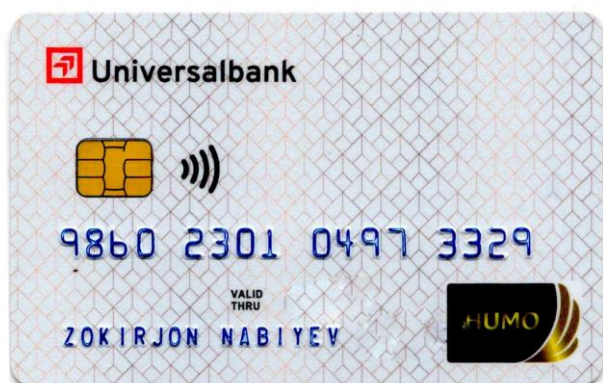
Narxi: 30 ming so'm

Telegram kanalimiz:

@Maktablar_uchun_hujjatlar

To'lov uchun: UZCARD *880*9860230104973329*summa#

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.

To'liq holda olganingizdan so'ng:

Faqat o'zingiz uchun foydalaning.

Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.

Internet orqali veb-saytlarga joylamang.

Kanal va gruppalariga tarqatmang.

OMONATGA

HIYONAT QILMANG.